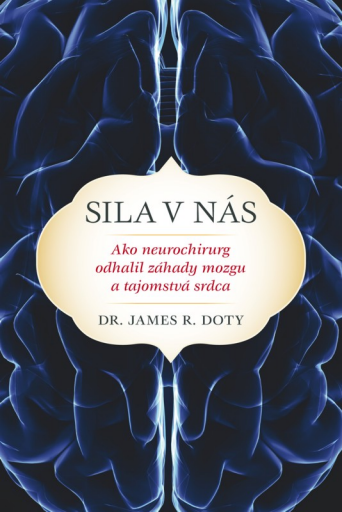

SILA V NÁS

*Ako neurochirurg
odhalil záhady mozgu
a tajomstvá srdca*

DR. JAMES R. DOTY

SILA V NÁS

SILA V NÁS

*Ako neurochirurg
odhalil záhady mozgu
a tajomstvá srdca*

DR. JAMES R. DOTY

Original title: James R. Doty, MD: INTO THE MAGIC SHOP

Copyright © 2016 by James R. Doty

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.
This edition published by arrangement with Hudson Street Press, a member of Penguin Group (USA) LLC, a Penguin Random House Company.

Cover design: Andrea Ho

Cover image: CLIPAREA | Custom media/Shutterstock

Slovak edition © Fortuna Libri, Bratislava 2016

Translation © Zuzana Kamenská, 2016

Vydalo vydavateľstvo Fortuna Libri.

www.fortunalibri.sk

Redakčná a jazyková úprava Lucia Krajíčková
Zodpovedná redaktorka Anna Kališková

Prvé vydanie

Všetky práva vyhradené.

Nijaká časť tejto publikácie sa nesmie reprodukovať,
ukladať do informačných systémov ani rozširovať akýmkoľvek spôsobom,
či už elektronicky, mechanicky, fotografickou reprodukciou,
alebo inými prostriedkami, bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ISBN 978-80-8142-543-1

*Venujem Ruth a všetkým ako ona,
ktorí rozdeľujú svoju múdrosť
a myšlienky bez nároku na odmenu.*

*Venujem Jeho svätosti dalajlámovi,
ktorý ma aj naďalej učí, čo je súcit.*

*Venujem manželke Mashi
a svojim deťom Jennifer, Sebastianovi a Alexandrovi,
ktoré sú pre mňa každodennou inšpiráciou.*

Obsah

ÚVOD: Nádherné veci	11
---------------------	----

PRVÁ ČASŤ

Cesta do kúzelnického obchodu

1. Skutočná mágia	21
2. Telo počas odpočinku	31
3. Premýšľanie o premýšľaní	57
4. Rastúce bolesti	76
5. Tri želania	97

DRUHÁ ČASŤ

Záhady mozgu

6. Zapojte sa	119
7. Neprijateľné	135
8. Nie je to operácia mozgu	155
9. Kráľ ničoho	178

TRETIA ČASŤ

Tajomstvá srdca

10. Vzdať sa	193
11. Písmená srdca	203
12. Prejaviť súcit	216
13. Tvár Boha	230
POĎAKOVANIE	237

ÚVOD

Nádherné veci

Ked' odtrhnete kožu od lebky, vydá zvuk, ako keď prudko roztvoríte veľký kus suchého zipsu. Je hlasný a zlostný a zároveň aj trochu smutný. Na lekárskej fakulte nemajú seminár, na ktorom by vás naučili čosi o zvukoch a zápachoch mozgovej chirurgie. Mali by však prednášať o vrčaní výkonnej vrtačky, ktorá sa prediera lebkou, o pílke na kosti, ktorá operačnú sálu naplní vôňou letných pilín, keď vyreže čiaru spájajúcu diery po vrtačke. Mali by budúcich lekárov pripraviť na zdravé prasknutie lebky, keď ju oddelia od tvrdej blany, hrubej vrstvy, ktorá obaľuje mozog a slúži ako jeho posledná ochrana pred vonkajším svetom. Na zvuk nožníc, pomaly strihajúcich tvrdú blanu. Keď je mozog odhalený, vidíte, ako sa hýbe v rytme s každým úderom srdca, a niekedy začujete, ako zastoná na protest proti vlastnej nahote a bezbrannosti. Jeho tajomstvá odhalia ostré svetlá operačnej sály a všetci ichvidia.

Chlapček pôsobí v nemocničnej košeli maličký a postel', v ktorej čaká na operáciu, ho priam pohlcuje.

„Babka sa za mňa modlila. A modlila sa aj za vás.“

Počujem, ako sa chlapcova mama pri tejto vete prudko nadýchne a vydýchne, a viem, že sa usiluje byť odvážna za svojho syna. Za seba. A možno aj za mňa. Rukou mu prehrabnem vlasy. Sú hnedé, dlhé a jemné – stále skôr bábätkovské než chlapčenské. Povie mi, že prednedávnom mal narodeniny.

„Ak chceš, ešte raz ti vysvetlím, čo dnes budem robiť, šampión. Si na to pripravený?“ Má rád, keď ho volám šampión alebo kamoško.

„Zaspím. Vyberiete mi z hlavy tú škaredú vec, aby ma viac nebolela. Potom znova uvidím mamičku a babku.“

Škaredá vec v jeho hlave je meduloblastóm, najčastejšia forma zhubného nádoru mozgu u detí. Vyskytuje sa v zadnej lebkovej jame (na vnútornej lebkovej spodine). Meduloblastóm nie je ľahké slovo pre dospelého, tobôž pre štvorročného, bez ohľadu na to, aký je zrelý. Nádory u detí sú naozaj veľmi škaredé veci, a tak mi tento termín vyhovuje. Meduloblastómy sú zdeformované a často groteskní votrelci v úžasnej symetrii mozgu. Vznikajú medzi dvoma mozočkovými pologuľami a rastú, tlačia nielen na mozoček, ale aj na mozgový kmeň, kým neza blokujú cesty, ktorými prúdi mozgovomiechový mok. Mozog je jedna z najkrajších vecí, aké som videl, a odhaľovať jeho záhady a nachádzať spôsoby jeho uzdravovania je pre mňa privilegium, ktoré som nikdy nebral ako samozrejmosť.

„Podľa mňa si pripravený. Idem si nasadiť masku superhrdinu a stretneme sa v žiarivej miestnosti.“

Usmeje sa na mňa. Rúška a operačky bývajú desivé. Dnes ich budem volať masky superhrdinov a žiarivé miestnosti,

aby sa nebál. Mysel' je zvláštna vec, ale nechystám sa štvorročnému vysvetľovať sémantiku. Viacerí z najmúdrejších pacientov, ktorých som operoval, boli deti. Detské srdce je otvorené dokorán. Deti vám povedia, čo ich desí, čo ich teší, čo na vás majú rady a čo nie. Nemajú postranné úmysly a nemusíte v duchu hádať, čo si naozaj myslia.

Otočím sa k jeho mame a starej mame. „Niekoľko z operačného tímu vás bude priebežne informovať o tom, ako postupujeme. Predpokladám, že pôjde o úplnú resekciu. Neočakávam komplikácie.“ Toto nie sú len chlácholivé slová chirurga. Naozaj mám v úmysle vykonať čistú a vydarenú operáciu, pri ktorej odstránim tumor. Potom pošlem malý kúsok do laboratória, aby som zistil, aká škaredá táto škaredá vec vlastne je.

Mama s babkou sú vystrašené. Každú z nich chvíľu držím za ruku, aby som ich upokojil a poskytol im útechu. Nikdy to nie je ľahké. Ranné bolesti hlavy dieťaťa sa stali najhoršou nočnou morou všetkých rodičov. Mama verí mne. Babka verí Bohu. Ja verím svojmu tímu.

Spolu sa pokúsime zachrániť život tohto chlapca.

PO TOM, čo anesteziológ chlapca uspí, umiestnim jeho hlavu do fixátora, ktorý mu pripevním k lebke, a otočím ho tvárou nadol. Vyberiem mu sponky. Hoci všetko ostatné pred operáciou pripraví zdravotná sestra, hlavu pacientovi radšej holiím osobne. Je to môj rituál. Pomaly mu holiím hlavu a pritom premýšľam nad týmto úžasným chlapčekom. V mysli prechádzam každú podrobnosť operácie. Odstrihnem prvý prameň vlasov a podám ho jednej zo sestier, aby ho uložila do plastového vrecúška pre chlapcovu mamu. Toto je jeho prvé striha-

nie, a hoci na to matka momentálne vôbec nemyslí, viem, že jej na tom neskôr bude záležať. Tento míľnik si rodič chce zapamätať. Prvé strihanie. Prvý vypadnutý zub. Prvá jazda na bicykli. Prvá operácia mozgu na tomto zozname nikdy nie je.

Nežne strihám jemné hnedé vlásky a dúfam, že môj mladučký pacient bude môcť zažiť každý z týchto míľnikov. V duchu ho vidím doširoka sa usmievať s veľkou medzerou namiesto predných zubov. Vidím ho kráčať do školy s rukšakom prehodeným cez plece, skoro takým veľkým, ako je on sám. Vidím ho po prvý raz jazdiť na bicykli – prvý zážitok vzrušujúcej slobody. Zúrivo šliape do pedálov a vietor mu strapatí vlasy. Strihám ho a myslím na svoje deti. Obrazy a výjavy zo všetkého, čo bude robiť po prvý raz, sú v mojej mysli také jasné, že si nedokážem predstaviť iný výsledok. Odmietam vidieť budúcnosť plnú nemocničných pobytov, rakovinovej liečby a ďalších operácií. Ak dieťa v detstve prežije nádor na mozgu, musí byť do konca života pod dohľadom lekárov, no ja ho v budúcnosti odmietam vidieť v takom stave, v akom bol v minulosti. Trpel nevoľnosťami a vracal. Padal. Budil sa nadržanom a kričal na mamu, lebo škaredá vec mu tlačila na mozog a mal bolesti. Život má v talóne mnoho tragédií a túto k nim pridávať netreba. Ďalej mu opatrne holiť hlavu, ale len natoľko, aby som mohol konať svoju prácu. V oblasti lebkovej spodiny urobím dve bodky. Tadiaľ budeme viesť rez. Potom ich spojím rovnou čiarou.

Operovať mozog je náročné, ale pracovať v zadnej lebkovej jame je ešte ťažšie. A u detí až mučivo zložité. Tento tumor je veľký a moja práca je trýznivo pomalá a precízna. Niekoľko hodín sa cez mikroskop uprene dívam len na jednu vec. Chirurgovia sa musia naučiť nevnímať pri operácii vlastné telesné

potreby. Nechodíme na záchod. Nejeme. Naučili sme sa ignorovať bolesti chrbta a krče vo svaloch. Pamätám si na svoje prvé pôsobenie v operačnej sále. Asistoval som renomovanému chirurgovi, ktorý sa preslávil nielen svojou genialitou, ale aj tým, že sa pri operáciách správal ako protivná a arogantná primadona. Bol som vystrašený a nervózny. Stál som pri ňom a po tvári sa mi rinul pot. Sťažka som dýchal do rúška a zahmlili sa mi okuliare. Nevidel som na inštrumenty a dokonca ani na operačný stôl. Tvrdo som na sebe pracoval, prekonal som množstvo prekážok a konečne som bol v sále a operoval som, ako som vždy túžil, no nič som nevidel. Vtom sa stalo nepredstaviteľné. Z tváre sa mi skotúľala veľká kvapka potu a padla do sterilného prostredia. Vyletela ako raketa. Mal to byť vrchol môjho života, moja prvá operácia, ale namiesto toho som kontaminoval operačné pole a šmahom som sa ocitol vonku z operačky. Na tento zážitok nikdy nezabudnem.

Dnes mám suché čelo a čistý zrak. Pulz mám pomalý a vyrovnaný. Rozdiel je v skúsenostiach a vo svojej operačnej sále nie som diktátor. Ani agresívna primadona. Každý člen tímu je pre mňa cenný a potrebný. Každý sa sústreďí na svoju úlohu. Anestéziológ monitoruje chlapcov krvný tlak a kyslík, úroveň jeho vedomia a srdcový rytmus. Inštrumentárka neprestajne monitoruje nástroje a zásoby, ubezpečuje sa, že všetko, čo potrebujeme, máme na dosah. K stolu pod chlapcovou hlavou je upevnený veľký vak, v ktorom sa zbiera krv a irigačná tekutina. Vak je napojený na hadicu, ktorá vedie do odsávača. Takto sa nepretržite merajú tekutiny, takže vždy vieme, koľko krvi sme stratili.

Asistuje mi chirurg, mladý sekundárny lekár, ktorý je síce v tíme nový, ale rovnako ako ja sa sústreďuje na cievy, moz-

gové tkanivo a najmenšie podrobnosti pri odstraňovaní nádoru. Nemôžeme myslieť na svoje plány na ďalší deň, na nemocničnú politiku ani na naše deti, vzťahy či problémy doma. Je to druh veľmi intenzívnej pozornosti, sústredenia sa na jediný bod – skoro ako meditácia. Keď máte dobrý tím, vytvorí sa úžasný rytmus a plynulosť. Všetci sú zosynchronizovaní. Naše mysle a telá pracujú ako jedna koordinovaná bytosť.

Vyberám posledný kúsok nádoru, ktorý je prirastený k jednej z hlavných odvodných žíl hlboko v mozgu. Žilový systém v zadnej lebkovej jame je neuveriteľne zložitý. Môj asistent odsáva tekutiny, kým ja opatrne resekujem posledný zvyšok nádoru. Na chvíľku sa prestane sústrediť – v tom momente odsávanie roztrhne žilu a na zlomok sekundy sa všetko zastaví.

Potom sa strhne peklo.

Krv z roztrhnutej žily naplní dutinu, ktorá vznikla po resekcii nádoru, a z rany na hlave tohto nádherného dieťaťa sa vyvalí krv. Anestéziológ zakričí, že chlapcov krvný tlak prudko klesá a on nestíha nahrádzať stratu krvi. Musím zastaviť krvácanie a zasvorkovať žilu, tá sa však stiahla do kaluže krvi a nevidím ju. Odsávanie nestačí na zvládnutie krvácania a môjmu asistentovi sa priveľmi trasú ruky, aby mi mohol pomôcť.

„Zastavenie srdca!“ zreve anestéziológ. Musí vliezť pod stôl, lebo chlapcova hlava je vo fixačnom zariadení tvárou nadol. Zadnú časť hlavy má otvorenú. Anestéziológ jednou rukou stláča chlapcovu hrud' a druhú mu pritláča na chrbát. Zúfalo sa usiluje obnoviť činnosť srdca. Cez veľké infúzie sa do detského tela valia tekutiny. Prvou a najdôležitejšou úlohou srdca je prečerpávať krv a táto zázračná pumpa, od ktorej závisia všetky telesné procesy, sa zastavila. Štvorročný chlapec krváca a umiera

mi pred očami. Anestéziológ mu stláča hrudník a rana sa ďalej naplňuje krvou. Musíme zastaviť krvácanie, inak umrie! Mozog spotrebuje pätnásť percent krvi vypudenej zo srdca a prežije len niekoľko minút po tom, čo sa srdce zastaví. Potrebuje krv a ešte väčšmi kyslík, ktorý je v krvi. Onedlho nám vyprší čas a mozog umrie. Mozog a srdce sa potrebujú.

Zúfalo sa usilujem zasvorkovať žilu, ale vinou krvi ju nevidím. Hoci má chlapec hlavu pevne zafixovanú, masáž srdca spôsobuje, že sa mierne hýbe. Všetci vieme, že nám dochádza čas. Anestéziológ sa na mňa pozrie a ja v jeho očiach zbadám strach... Možno o toto dieťa prideme. Kardiopulmonálna resuscitácia (KPR) je ako snažiť sa naštartovať auto s vybitou batériou roztláčaním – nie je to veľmi spoľahlivé, pretože strácame čoraz viac a viac krvi. Pracujem naslepo, preto sa otvorím možnostiam, ktoré sú mimo logiky, mimo zručností, a začnem robiť to, čo ma naučili pred niekoľkými desiatkami rokov, nie však v nemocnici, nie na lekárskej fakulte, ale v zadnej miestnosti malého kúznického obchodu v kalifornskej púšti.

Upokojím si myseľ.

Uvoľním si telo.

Predstavím si žilu. Vnútorným zrakom ju vidím ukrytú kdesi v spleti nervového tkaniva a ciev tohto malého chlapca. Idem naslepo, no viem, že život nie je len o tom, čo môžeme vidieť, a každý z nás je schopný úžasných činov, ktoré presahujú to, čo považujeme za možné. Ovládame svoj osud a ja odmietam prijať myšlienku, že tomuto chlapcovi je súdené dnes umrieť na operačnom stole.

Vnorím do krvi otvorenú svorku, zavriem ju a pomaly odťahnem ruku.

Krvácanie ustane a potom – akoby zďaleka – ku mne doľahne pípanie srdcového monitora. Najprv je slabé. Nepravideľné. No onedlho zosilnie a ustáli sa, ako to už býva, keď srdcia ožívajú.

Cítim, že môj pulz sa zladí s rytmom na monitore.

Neskôr po operácii odovzdám chlapcovej mame vlásky z jeho prvého strihania a môj malý kamarát sa preberie z narkózy ako víťaz. Bude úplne normálny. O štyridsaťosem hodín bude rozprávať a dokonca sa bude smiať a ja mu budem môcť povedať, že škaredá vec je preč.

PRVÁ ČASŤ

Cesta do kúzelníckeho obchodu

Skutočná mágia

Lancaster, Kalifornia 1968

Deň, keď som si všimol, že mi chýba palec, sa začal ako každý iný deň leta pred nástupom do ôsmej triedy. Čas som trávil bicyklovaním po meste, hoci niekedy bolo tak horúco, že kov na kormidle páľil ako rozhorúčená pec. V ústach som stále cítil prach – škrípал mi pod zubami a mal príchut' kríkov a kaktusov, ktoré bojovali so slnkom a s horúčavou, aby prežili. Moja rodina mala málo peňazí, a tak som bol často hladný. Nepáčilo sa mi byť hladný. Nepáčilo sa mi byť chudobný.

Najslávnejším lancasterským počinom bolo, že pred dvadsiatimi rokmi na neďalekej Edwardsovej základni vzdušných síl Chuck Yeager prekročil zvukovú bariéru. Celý deň mi nad hlavami lietali lietadlá, ktoré testovali testovací piloti. Premýš-

ľal som, aké by to bolo, keby som bol Chuck Yeager a letel by som na *Bell X-1* rýchlosťou mach 1, čím by som dokázal niečo, čoho nebol schopný ešte nikto predomnou. Aký malý a pustý sa mu musel Lancaster zdať z výšky trinásťtisíc sedemsto metrov pri rýchlosti, ktorú dovtedy považovali za nemožnú! Mne pripadal malý a spustený aj vtedy, keď som mal nohy pri bicyklovaní po meste len tridsať centimetrov nad zemou.

V to ráno som si všimol, že mi chýba palec. Pod posteľou som mal drevenú škatuľu so svojím najcennejším majetkom. Bol v nej malý zošit, kde som mal svoje kresbičky, niekoľko tajných básničiek a náhodné, šialené fakty, ktoré som sa dozvedel – napríklad, že vo svete denne vykradnú dvadsať bánk, sli máky dokážu spať tri roky a že v Indiane je nelegálne dať opici cigaretu. V škatuli bol aj výtlačok knihy Dala Carnegieho *Ako si získavať priateľov a pôsobiť na ľudí*. Mala somárske uši na stránkach, kde bolo vymenovaných šesť spôsobov, ako ľudí priviesť k tomu, aby si vás obľúbili. Vedel som ich naspamäť.

1. Začni sa úprimne zaujímať o druhých.
2. Usmievaj sa.
3. Zapamätaj si, že pre človeka je jeho meno ten najsladší a najdôležitejší zvuk v každom jazyku.
4. Buď dobrý poslucháč. Povzbudzuj ostatných, aby ti o sebe rozprávali.
5. Rozprávaj o záujmoch druhých.
6. Snaž sa, aby sa pri tebe ostatní cítili dôležití – a rob to úprimne.

Pri rozhovoroch s ostatnými som tieto rady skúšal, ale vždy som sa usmieval so zavretými ústami, lebo keď som

bol mladší, spadol som, vrchnou perou som sa udrél o konferenčný stolík a vybil som si predné mliečne zuby. Vinou pádu mi trvalé zuby narástli krivé a tmavohnedé. Moji rodičia nemali peniaze, aby mi ich mohli dať opraviť. Hanbil som sa usmievať a odhaľovať škaredé krivé zuby, a tak som sa usiloval mať ústa stále zavreté.

Okrem knihy som mal v škatuli aj všetky svoje kúzelnícke pomôcky – balíček označených kariet, niekoľko falošných mincí, ktoré sa vedeli zmeniť z päťcentovky na desaťcentovku, a môj najcennejší kus majetku – plastový palec, do ktorého sa dala ukryť hodvábná šatka alebo cigareta. Kniha a kúzelnícke pomôcky pre mňa boli veľmi dôležité – boli to darčeky od môjho otca. Dlhé hodiny som strávil cvičením s plastovým palcom. Naučil som sa, ako mám držať ruky, aby nebol nápadný, ako napchať šatku alebo cigaretu dovnútra, aby to vyzeralo, akoby naozaj zmizli. Dokázal som obalamutiť svojich kamarátov a susedov v bytovke. No dnes bol palec preč. Zmizol. Vyparil sa. Bol som z toho nešťastný.

Môj brat ako zvyčajne nebol doma, ale napadlo mi, že ho zobral alebo aspoň tušil, kde sa nachádza. Nevedel som, kam sa v ten deň vybral, ale rozhodol som sa, že nasadnem na bicykel a pôjdem ho pohľadať. Ten palec bol môj najcennejší majetok. Bez neho som nič neznamenal. Potreboval som ho získať naspäť.

PRECHÁDZAL SOM na bicykli okolo osamelého stojaceho nákupného centra na Avenue I. Tadeo som zvyčajne nechoďil, lebo okrem obchodného domu nebolo na okolí nič, len